

NASIL BİR YÜKSEKÖĞRETİM YASASI

Prof. Dr. Ziya BURSALIOĞLU

Ülkemizin yükseköğretim ve üniversite sorunları konusunda sadece yazarın dosyasında bulunan 120 küpür ve 12 makalesi; bu alanda yazılmadık az, yapılmadık çok şey olduğunu göstermekle beraber; hükümetin bu temel sorunu ciddi olarak ele alacağı izlenimi, yazarlar için hâlâ bir motivasyon oluşturmaktadır.

Önce belirtilmesi yararlı olacak bir olgu, bir çok yasalarımızda olduğu gibi, yükseköğretim ve üniversiteye ilişkin yasalarda da; hukuk biliminin yönetim bilimi aleyhine ağırlaştığı ve sonuçta ikinciyle uyumayan yönetim yapılarında, birincinin de işlevsel olmadığıdır ki; bunun en çarpıcı örneklerinden biri, 1981 yılında çıkarılmış bulunan 2547 sayılı "Yükseköğretim Kanunu"dur. Bu yasa ile, belki onaylayanların bile başlangıçta farkına varmadıkları, üstü kapalı bir yükseköğretim bakanlığı kurulmuştur. Çünkü yasa YÖK'e yükseköğretime ilişkin politikaları saptama, yürütme ve denetleme görevleri ve yetkileri vermiştir. Genellikle, yükseköğretilimi ve gençliği politize etmeyi amaçlayan bu tür bakanlıkların kurulduğu bazı ülkeler bulunmaktadır: Eski Sovyetler Birliği, Polonya, Macaristan, Fas, Tunus, Cezayir, Libya, Irak, İran, Suriye, Suudi Arabistan, Kuveyt, Ürdün, Afganistan, Tayland, Küba, Mali gibi. Doğu Avrupa'daki gelişmeler sonunda, bunların bir kısmında yapısal değişimler de olasıdır.

İkinci olarak yasa, bu örtülü yükseköğretim bakanlığına, bakanlıklar üstü bir statü kazandırmıştır. Okadar ki, Milli Eğitim Bakanının yeni bir üniversite yasası için Rektörlüklerden görüş isteyen yazısı cevapsız kalmıştır¹. Bu durum, o günlerin gündeminde olan, "sivil otorite" savı ile, garip bir çelişki de yaratmıştır.

Ülkemizin sorunlarından çoğu, Avrupa modeli bir yönetim yapısına karşın, Amerikan modeli bir yönetim stili ile yönetilmesinden kay-

¹ Millî Eğitim Bakanı Avni Akyol imzası ile rektörlüklere gönderilen 5.12.1990 tarih ve 322 sayılı genelge (yasanın 15 kere değiştiğini ve tümünden ele alınması gerektiğini vurgulayarak görüş istemektedir).

naklanmaktadır. Meslek (career) formasyonu kazanmış, sürekli yöneticileri gerektiren bu yapı, her iktidar değişmesinde orta ve hatta alt kademelere kadar inen politik atama (spoils system) ile gelen yeni yöneticilere teslim edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında 2547 sayılı "Yükseköğretim Kanunu", kalıcı bir yönetim kadrosuna olanak vermiştir. An-1983-1991 yılları arasında BMM'den çıkan beş af yasası, YÖK tarafından öğretim, sınav, akademik yükselme ve atama ile ilgili yönetmelik ve prosedürlerin çok sayıda değişmesi, bu kalıcılığın etkisini azaltmıştır.

Bu boyutlar ışığında, yeni bir yükseköğretim yasasının oluşturulmasında *hareket noktası* şu soru olmalıdır:

YÖK yerine düşünülen kuruluş,

1. Bir politika (policy) organı mı?
2. Bir yürütme organı mı?
3. Yoksa hem politika, hem de yürütme organı mı olacaktır?

Eğer birinci seçenek yeğlenirse,

1. Bu organ, Millî Güvenlik Kurulu gibi, sadece politika mı öğütleyecektir?

2. Yoksa yükseköğretimin politikasını da saptayacak mıdır?

On yıllık uygulamanın kapsamlı ve sürekli eleştirileri, bu seçeneklerden *birincilerinin* hareket noktası alınmasını zorunlu kılmaktadır. Esasen demokratik yapı ve süreç de böyle gerektirir, çünkü tüm sektörlerin politikalarını saptama yetkisi Hükümet ve Meclisindir.

Bu arada, sorun ekranlarda irdelenirken, yetkililerin hâlâ bu kuruluşu "koordinasyon" görevi verilmesini düşündükleri anlaşılmaktadır. Koordinasyon bir yürütme sürecidir ve bu sürecin nerelere kadar uzanabileceği bir önceki yazımızda açıklandığı gibi, sayın Prof. Dr. Hamit Fişek tarafından da yeterince örneklenmiştir². Diğer yandan, bir alt kademedeki birimler ve yöneticilerin koordinasyonu, bir üst kademedeki birim ve yöneticinin görevidir. Yükseköğretim hiyerarşisi içinde bu görev, bir yürütme organı olan Üniversitelerarası Kuru'la düşmektedir, şayet *teknik* bakımdan kadrolaşabilir ve bilgisayardan çıkmış doçentlik jürilerini değiştirmek gibi işlemler ile zaman harcamaz ise.

Çeşitli kaynaklardan yapılan taramalara göre, değişik ülkelerde akademik yöneticilerin makama gelme yolları genellikle üç grupta toplanabilir:

² Hamit Fişek, "YÖK ve Koordinasyonun Maliyeti", Cumhuriyet, 6 Şubat 1992.

1. Yetkili üst organ tarafından doğrudan atama: Güney Kore, Hindistan, Pakistan, Suudi Arabistan, Irak, Fas, Kuveyt, Endonezya, Nijerya, Sovyetler Birliği, Polonya, Macaristan, Malzeya gibi,

2. Genellikle akademik komitelerin veya kurulların gösterdikleri adayların, belli organlar tarafından seçilmesi veya atanması: ABD, Kanada, İngiltere, İskoçya, Yeni Zelanda, Avustralya, Japonjay, Belçika, İsviçre, Norveç, Avusturya, Çekoslovakya, Venezuela, Fransa, Afganistan, Peru gibi,

3. Öğrenci ve memur temsilcilerinin de bulunduğu, daha geniş katımlı kurullar tarafından seçilme ve bazı ülkelerde onaylanma: Almanya, Japonya, İtalya, Yunanistan, Danimarka, İsveç, Portekiz, İsrail, İzlanda, Malta gibi.

Basında çıkan haberlere göre, yükseköğretimde yeni yöneticilerin belirlenmesinde "kısmi seçim" yönteminin uygulanacağı anlaşılmaktadır. Yani dekan öğretim üyelerinin seçtiği adaylar arasından, rektör tarafından atanacaktır. Örneğin, 100 öğretim üyesinin oyları 60, 30, 10 olarak dağılırsa; üçüncü aday, 27 Mayıs yönetiminin getirdiği "Milli Bakıyye" benzeri dekan olabilecektir. Yasaya bunu önleyici bir önlem getirilmediği sürece, böyle bir yaklaşımın seçmen grubunun özgür iradesini yansıtacağı kuşkuludur. Rektörün makama gelmesi ise, demokratik ülkelerde, genellikle üniversitelerin kendi organları içinde çözümlenmektedir.

Sonuç olarak, bugünlerde çok kullandıkları *demokrasi* idealine gerçekten inananlar, onu kendileri için bir güvence gördükleri kadar, başkalarından da esirgememelidir. Nitekim bizdeki araştırmalar da, akademik yöneticilerin doğrudan seçilmesinin istendiğini göstermektedir. Örneğin, bunlardan sonuncusunda, akademik yöneticilerin çoğunluğu, doğrudan seçimi önermiştir³. Ne yazık ki, araştırma yapılmadığından yakınmaya, yapılanları da dikkate almaktan kaçınmaya eğilimli bir yönetim anlayışımız bulunmaktadır.

3 Kemal Güçlüođ, "New Issues and Concerns in Higher Education: The Turkish Case", Conference on New Concepts in Higher Education. Budapest, 1991.